

GELIDA

El poble de l'Alt Penedès, vora el baix Anoia.

PRON.: *žalida*, a St. Sadurní d'Anoia (Casac. 1920); id. oït per mi a Castellví i en el poble mateix, 1915, 1923. *Gentilici*: *žalidžnes* ibid., Casac.

MENCIONS ANT. 963: *Gellita* (Mas, NHBBna. vi, 193; *Cart. St. Cugat* I, 963); 1058: *Gelide* (id. ib. iv, 141); 1063: *Gellita* (id. v, 45); 1064: *chastri Gelide* (BABL xiii, 503); 1108: *Gelida* (Font Rius, C. d. p., § 45); 1150: «G. Alamagni --- conjugii mee castrum de *Gelida* --- Raimundus Petrus de *Gelida*» (orig. i *Li. Bl. de Stes. Creus*, § 46.4, 46.3f); 1239: *Bernardus de Gelida* (Font Rius, § 276); 1359: *Gillida* (*CoDoACA* xii, 28).

Sovint en el *Cart. de St. Cugat*: *Gellita* aa. 998, 1040, 1043, 1063 (I, 279; II, 212, 225, 301); *Gelida* 1077 (II, 351); *Gilida* 1166 (III, 225); *Ielida* 1193 (III, 329); 1064: «*chastri Gelide*» (BABL vii, 503); 1229: *Gelida* (MiretS., *Templ.*, 268). I en la llista d'afrentacions de la vegueria de Bna. de 1367-73: *Gilida* (ZRPb. xiii, 99). Hi ha notícia d'un atac dels almoràvits en els últims anys del S. x en què «incenderunt totam terram Pene<tensis> usque in castellum *Gelida*» (cf. *Cart. St. Cugat* III, p. 3, § 801).

ETIM. Àrabiga: era a la línia de lluita amb els moros en el S. ix, que s'havien fet forts, fins aleshores, en aquest pas de l'Anoia, relativament acongotat (el Port *Šik* que anomenen els cronistes mahometans, recordant-n'hi combats, veg. art. *Xic*, infra). I en tot cas no és estrany que sigui un arabisme més, formant part d'una plèiade de noms àrabs, de pobles més o menys pròxims, en la zona Est del Princ., en particular els immediats *Masquefa*, *Garraf*, *Mediona*, *La Cava* (de St. Quintí de M.), i també *Jafre*, *Gallifa*, *Selma*, *Civit*.

És l'àr. *ğalid*, *ida*, d'accs. un poc àmplies dins la noció general 'força, duresa, fermesa', de l'àr. comú. Sembla que a Espanya s'havia decantat sobretot pel matís de rigors en la temperatura: «gelée blanche, gelée» (Boqtor, *RMa*: Dozy, *Suppl.* I, 206); «elada, yelo» *PAlc*; «agua conjelada: *jelid*» (*PAlc*, 94b13). Potser, doncs, no fou com a NP derivat d'aquest adj. —*Djelida* f. a Algèria (*GGAlg.*) i dos noms de la mateixa arrel a Àrabia (Hess, p. 16)—, sinó substantivat directament com a NL: sigui en el sentit de 'posició ferma, resistent', o en la de gelor, en què s'esqueia a coincidir amb l'arrel romànica de *gelar*: perquè realment *Gelida* és a mig aire d'un coster obac, encarat al Nord; i sobretot en contrast amb els pobles veïns, Piera, Esparreguera, Martorell, més soleis i defensats de la tramuntana, pel massís de Montserrat.

Cf. P. Torelló i F. Peracaula, «*Gelida*, Notes per a sa història», 64, pp. 4, Bna. 1906.

Connex, el cognom *Gellida*, que s'ha escampat bastant per tot el país, però és més del P. Val., i sobretot arrelat en el Maestrat. La *ž*-hi pot venir de la *l* davant *i* (cf. *Gallifa*), ajudant-hi contaminacions; també, en el cas present, propagació de la palatalitat inicial; altrament també és possible que hi hagués variant arà-

biga amb geminada, que en tot cas hi fou en NPP parònims: de l'arrel *ğll*: *Ğalli*, *Ğallàl* a Algèria, car *GGAlg.* registra també *Ğallàd*.

Crec, coincidint amb *AlcM*, que l'única grafia correcta del cognom és *Gellida* amb *Ge*, per més que s'hi ha estès sobretot la grafia *Chillida*; és versemblant que no sigui sinó un cas del vici valencià d'escriure *ch* per *ğ*, per més cert que sigui que ja ha transcendit a la pron. encara que en tots aquests pobles la distinció *ğ/è* es manté impertorbable; *çelida* només el vaig anotar com cognom, arrelat a Vinaròs (xxviii, 62.15) oït *çilida* allí (58) i a Lluçena, caseta de *çilida* (58.13); Juli *Chillida* erudit de Vinaròs (*GGRV*, 957 ss.); i no hi és recent: «Vicente *Chillida*, boticario de Cincorres» (Cavanilles I, 24). Però desmentit pels vells docs. A l'arxiu de Xodos, on en vaig trobar dades antigues, són sempre amb *G-*: *Antoni Gallida* en doc. de 1599 (xxix, 94.25, 95.1), Ant. *Gillida* a. 1594 (95.6); també a Atzeneta, En J. Bellés, que té tants papers vells del poble, hi ha trobat sobretot *Gellida* (junt amb *Chillida*).

Potser no hem de descartar que hi hagi contribuït alguna contaminació, puix que hi ha una arrel antroponímica àrab. *šll*: *šalila* (*GGAlg.* i Hess). En efecte, no sense fixació toponímica: Vall de *Xalli* a Ascó (xiii, 84.4). Però resta ben dubtós i innecessari. En tot cas el nom de la Cala d'Aigua *Xalida* (o *šalida*), a la Costa Brava, no pot tenir res a veure amb això (cf. cast. *Fuensalida*) com acabaré de provar-ho a l'art. de la X. Hi ha un nom de persona *Salide* (o *Sallides*) al *Spill* de Castellbò (1519), i cognom cast. *Sallidas* a Múrcia (*DECH* v, 139a59).

³⁵ *GELMAR* o *GEUMAR* (i *Gelmir*)

Gelmar fou NP català antic. Així en Ramon Vidal de Besalú, c. 1200. «*En Gelmars*», en *Abrils issia* v. 916 (ed. de Hugh Field, *Obra Poètica de R. V. de B.*, 1991).

És corrent trobar-lo escrit *Jaumà* com cognom cat. modern. Però ve del NP germànic *GEILMAR* (Förstemann, 568); -*MAR* és la variant en francès del gòtic -*MIR*, d'on els NPP, paral·lels, del mateix NP germànic: a. 900: *Gelmiro*; a. 970: *Ielmiro*; a. 1012: *Gelmirus* (Aebischer, *On. Cat.*, p. 35).

El Soler de Geumar, vell mas amb església en te. de Puig-reig (Berguedà), a la vall de la riera de Mero-la. Oït *al sulé de žaumà* o de *žaumás*, a Viver (a. 1932). Cf. art. *Soler*, infra.

Torrent i *Toll del Geumar*, en el terme de Castellar de la Ribera (Solsonès) (xlvi, també «*Cal Geumà*» 75.15). J. F. C.

Gelmir ens recorda el nom *GELPI*. Aquest és pròpiament un NL. Així ho llegim en el *DAG*: «*Jalpi*: poble en la vall de la Tordera».

En efecte, d'allí devia partir aquest nom. *Gelpi* (pron. *žalpi*) és un petit veïnat agregat al mun. de Tordera, situat ja a l'esq. del riu, però immediat, prop